

- (/)
- 🏠 (/) > 1. Verdenskrig (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53>)
- > Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)
- > Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Safari fra helvede

← **Forrige artikel** (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/u20-ubaaden-der-aendrede-historiens-gang>)

Safari fra helvede

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 588

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/safari-fra-helvede>) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [https://www.historie-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/safari-fra-helvede)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/safari-fra-helvede](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/safari-fra-helvede)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/safari-fra-helvede&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/safari-fra-helvede](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/safari-fra-helvede)&title=)

Tom Buk-Swienty

Safari fra helvede

Politikens Forlag, 462 sider, 400,00 kr.

Af Bjarne S. Bendtsen

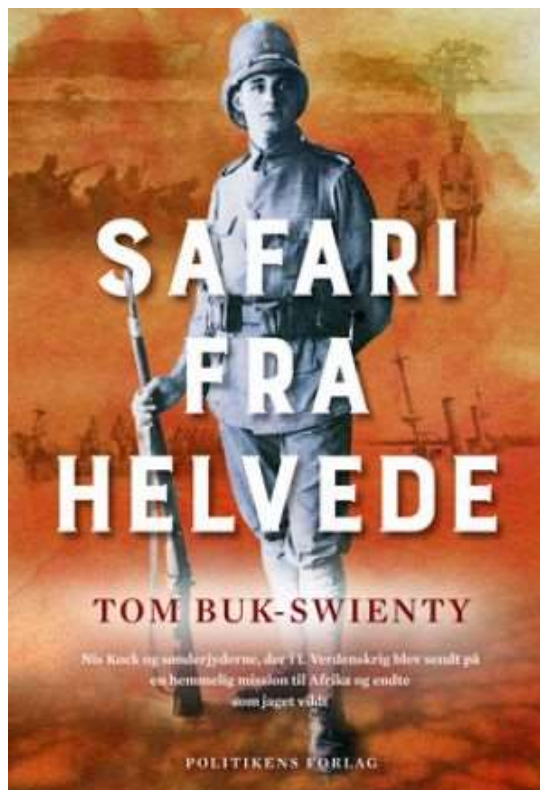
Tom Buk-Swientys nye bog, 'Safari fra helvede,' fortæller den fantastiske og eventyrlige historie om den alsiske maskinarbejder og fyrbøder Nis Kock og knap 30 andre sønderjyders vilde rejse fra Wilhelmshaven til Tysk Østafrika ombord på blokadebryderen S/S 'Kronborg', egentlig en britisk damper, S/S 'Rubens', som tyskerne havde beslaglagt i Hamburg, da krigen brød ud i august 1914, men nu forklædt som den virkelige danske handelsdamper S/S 'Kronborg' af København med en dansktalende besætning i civilt tøj og med falske, danske søfartsbøger. Damperen satte i ly af vintermørket den 18. februar 1915 kurs mod den tyske koloni; den eneste, som endnu holdt stand mod de overmægtige fjender i den fjerne kolonikrig, med forsyninger til general Paul von Lettow-Vorbecks trængte Schutztruppe og den tyske krydser SMS 'Königsberg', som var flygtet fra briterne op i Rufijiflodens enorme delta og blev holdt indespærret dér.

Bogen følger kronologisk, geografisk og tematisk delvist i kølvandet på slægtskrøniken om Dinesen-familien, som forfatteren kalder denne serie, i særdeleshed 'Tommy og Tanne – det store i livet' (2016) og 'Løvinden. Karen Blixen i Afrika' (2019). Det ses allerede i den lange undertitel på den nye bog: 'Nis Kock og sønderjyderne, der i 1. verdenskrig blev sendt på en hemmelig mission til Afrika og endte som jaget vildt', der udpeger det tematiske, geografiske og kronologiske emnefællesskab med Dinesen/Blixen-bøgerne: Afrika og 1. verdenskrig, som forfatteren nu er nået til efter de succesfulde bøger om 1864-krigen.

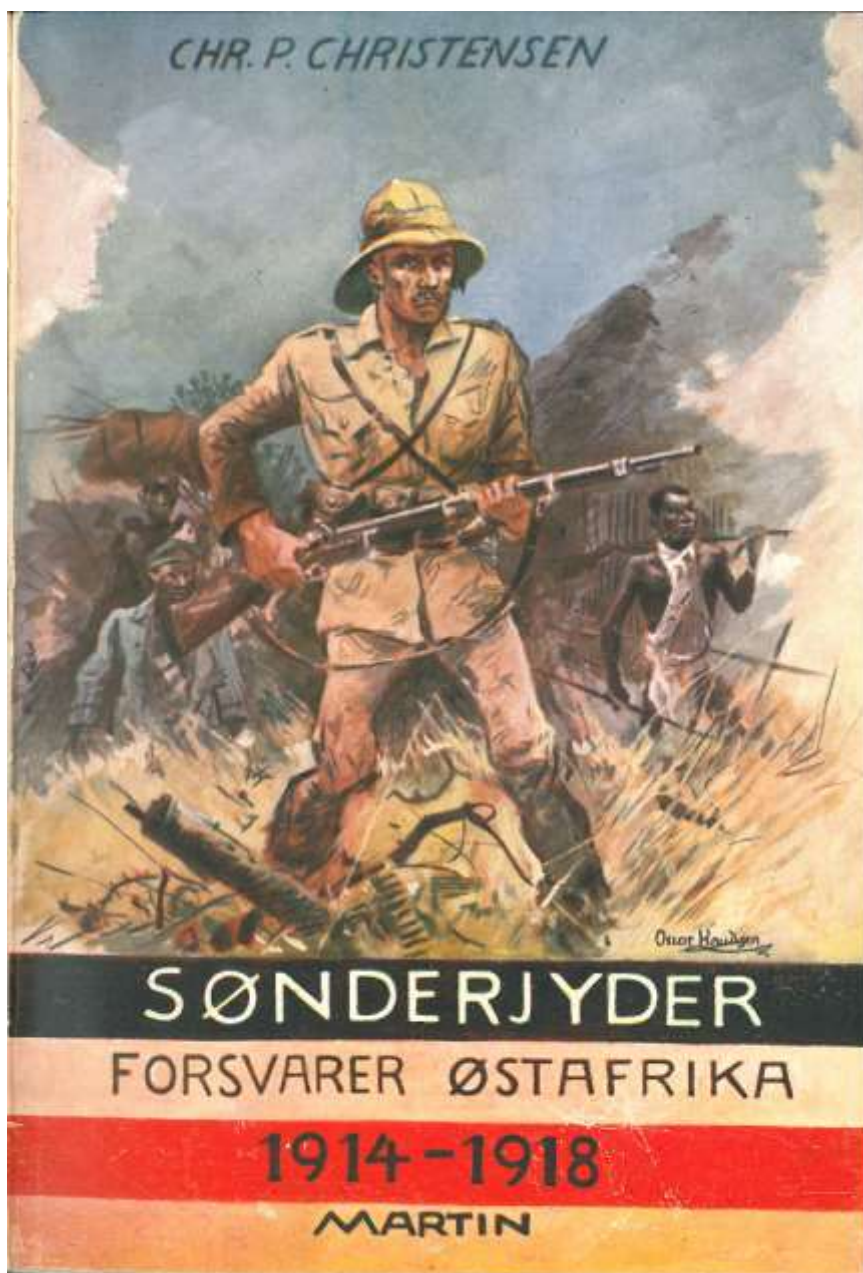
Man følger som læser først damperens lange sørejse fra Tyskland, gennem briternes blokade nord om Færøerne ud i Atlanten og hele vejen syd om Kap Det Gode Håb til Tysk Østafrika. Eller det vil sige, at ruten var planlagt til at gå nord om Færøerne for at undgå den tættest patruljerede del af den britiske flådeblokade, men efter at den tungtlastede damper i nogle dage havde kæmpet på liv og død med en voldsom orkan ud for Bergen, der nær havde endt rejsen før den for alvor var begyndt, blev kaptajn Carl Christiansen tvunget til at ændre plan og kurs til nord om Skotland – stormen hjalp så i stedet med at gøre briternes blokade mindre effektiv, og skibet slap ubemærket igennem til Atlanterhavet.

Fortællingen når en form for narrativt klimaks, da 'Kronborg' næsten lykkes med at snyde briterne og sejle hele vejen til havn i Afrika. Det forpurres dog i sidste øjeblik, da briterne opsnapper damperens hemmelige radiokontakt med 'Königsberg', hvorpå den britiske krydser HMS 'Hyacinth' forfølger 'Kronborg', der under et desperat flugtforsøg bliver skudt i sænk i Mansabugten den 14. april 1915, kort før den ville have nået målet i havnebyen Tanga i det nordlige Tanzania. Briterne tror om ikke andet, at de har skudt damperen i sænk, men kaptajn Christiansen har narret dem ved at sætte dækslasten i brand og åbnet bundventilerne, så skibet ligger under vand i relativ sikkerhed for de britiske granater.

Derpå følger man i bogens anden halvdel Kocks oplevelser på land i Tysk Østafrika, hvor han først bidrager til at bjærge det meste af 'Kronborgs' værdifulde last, og efterfølgende indrulleres i Schutztruppe, hvor han arbejder med våben- og ammunitionsforsyning, mineproduktion etc., indtil han sammen med en mængde andre syge eller sårede tyske tropper bliver efterladt af Lettow-Vorbeck og tages til fange af briterne i Nambindinga ved grænsen til den portugisiske koloni Mozambique den 18. november 1917, knap to år efter afrejsen fra Tyskland. Nis Kock var da så syg af malaria, at han ikke længere kunne følge med på de anstrengende marcher gennem det ufremkommelige landskab, og hans lange safarier i helvede var dermed mere eller mindre ovre – det var Lettow-Vorbecks derimod på ingen måde.

Beskrivelsen af tilfangetagelsen, hvor britiske og sorte sydafrikanske soldater vant stormer tyskernes lejr, som er forladt af de kampdygtige tropper, er nærmest enslydende med Chr. P. Christensens udgave af Nis Kocks oplevelser, 'Sønderjyder forsvarede Tysk Østafrika, 1914-18' (1937), som 'Safari fra helvede' i vid udstrækning bygger på – oplagt, da det er en yderst fascinerende og skarpt formuleret fortælling: En rasende britisk officer råber til de syge og sårede: "Generalen – hvor er generalen?" Ingen svarer ham, kun tavshed, indtil nogle af de syge begynder at le, og en til sidst råber på gebrokkent engelsk: "Generalen – han er marcheret ad helvede til." Og Lettow-Vorbeck og de endnu kampdygtige tyske tropper marcherede rigtig nok videre i krigens helvede, først til portugisisk Mozambique, dernæst tilbage til Tysk Østafrika og endelig til det britiske Nordrhodesia, hvor han overgav sig så sent som den 14. november 1918, tre dage efter våbenstilstanden i Europa, som han først havde hørt om dagen inden. Man kan så måske her spørge til, hvordan mon Buk-Swientys valg af præposition i bogens titel skal tolkes: At helvede kom udefra, påført Kock og Østafrika af tyskerne og Afrikas Løve, som Lettow-Vorbeck kaldtes? Er de og han i ledtog med Den Onde selv? Måske er der en lille kritisk vinkel at finde her.

Omslaget til Chr. P. Christensens udgivelse med Nis Kocks oplevelser, 'Sønderjyder forsvarede Østafrika' fra 1937, viser klart datidens opfattelse af den stærke hvide mand helt i forgrunden i den afrikanske krig.

Nis Kock havner i stedet i en krigsfangelejr i Ægypten, først en almindelig lejr sammen med de andre tyske soldater, til sidst i en særlig lejr for de dansksindede sønderjyder, som i 1919 under stor bevågenhed hentes hjem til Danmark på den danske krydser 'Valkyrien' og modtages af familie og venner på Langelinie i et festklædt København den 10. september 1919 efter 4 ½ års krig, sygdom og fangenskab i Afrika.

Der krydsklippes i fortællingens første halvdel mellem blokadebryderen, som på dramatisk vis strider sig den lange vej fra Wilhelmshaven til Deutsch Ostafrika, og briterne med flådeminister Winston Churchill og det hemmelige kodebryderkontor, Room 40, i hovedrollerne, siden den britiske flådestyrke, der patruljerer ud for den tyske koloni. 'Kronborg' var som omtalt tungt lastet med kul, ammunition og Liebesgaben til den blokaderamte krydser i Rufijideltaet og våben, ammunition, uniformer, medicin m.v. til den isolerede tyske Schutztruppe i Østafrika; forsyninger, som briterne af gode grunde ikke ønskede skulle nå frem til modtagerne.

Buk-Swienty skriver effektivt et dramatisk persongalleri frem ud fra de virkelige personers væremåde og handlinger, som de kommer til udtryk i erindringsbøgerne af og med kaptajn Christiansen, Lettow-Vorbeck og særligt Nis Kock, som optræder i helterollerne, men derudover møder man bl.a. den skeptiske Tømmermanden som en form for kritisk orakel, der klart ser, hvad der kommer af prøvelser for besætningen, og i en mindre birolle den evigt søsyge slapsvans og usle kujon Christian Hansen – den "splejsede" eller "skravlede kullempen", som han kaldes s. 108 og 157, hvorimod den lille svenske eventyrer Karl Sørensen er anderledes positivt beskrevet. Det er således ikke kun sønderjyder, der bemander 'Kronborg', men de udgør langt flertallet – og de kommer dermed til at udgøre en ganske stor andel af de relativt få tyskere, der kæmper i kolonien. Derfor møder Nis Kock flere gange, på de mest overraskende steder i det afrikanske vildnis, dansktalende landsmænd – med et ekko af det legendariske møde mellem Stanley og Livingstone i 1871.

Det er prisværdigt, at Buk-Swienty tager dette oversete kapitel af 1. verdenskrig frem fra glemslen, ikke mindst at han stiller skarpt på de voldsomt store omkostninger for de lokale, som en dybest set ligegyldig del af Den Store Krig førte med sig – man har ellers traditionelt set Lettow-Vorbeck som et militært geni, der med sin heroisk ukuelige kamp bandt store allierede styrker til kampene i Afrika; styrker, der ellers kunne have været anvendt på de centrale krigsskuepladser i Europa. Men kunne man virkelig, spørger forfatteren retorisk på bogens næstsidste side, "tillade sig at lade op mod 700.000 afrikanere dø for en sådan strategi?" Det kunne man naturligvis på ingen måde, særligt ikke i en krig, der dybest set ikke vedrørte dem, og det har nyere særligt tysk forskning da også påpeget.

Men hvordan skriver man så i det hele taget sådan en bog i disse woke tider? Kan man ukritisk overtage – nok så sympatiske – Nis Kocks syn på og beskrivelse af verden anno 1914, særligt den imperialistiske udgave af den? Hvordan manøvrere i datidens racemæssigt minefyldte farvande, som de må tage sig ud set gennem nutidens postkoloniale briller? 'Safari fra helvede' bygger, som det fremgår ovenfor, i høj grad på Chr. P. Christiansens bog med Kocks oplevelser, og om end Buk-Swienty gengiver bogen loyalt – han har naturligvis ikke taget datidens sprogbrug med hyppig brug af n-ordet og den slags med – så virker det lidt sært, at man først midt i bogen møder et kapitel om tyskerne og de andre kolonimagters yderst brutale adfærd, da de bar "the white man's burden." Det kunne have været en fordel, hvis denne vinkel havde været trukket frem tidligere i bogen. Det kunne måske også have været påpeget, at forfatter og journalist Christen P. Christensens bøger fra anden halvdel af 1930'erne – der udkom en mindre serie fra hans hånd om sønderjyder i 1. verdenskrig – i et vist omfang gengiver, hvad vi nu betragter som racistiske stereotyper. Christensen kom efter Besættelsen noget i uføre for bl.a. at have været medarbejder på den nazistiske avis 'Fædrelandet', så måske er hans opfattelse og karakteristik i forordet til 'Sønderjyder forsvarer Østafrika' af sønderjydernes indsats i Afrika "som et smukt Udtryk for en hel Befolknings Pligttrøskab, Mod og Offervilie i en fremmed Sags Tjeneste", eller i den tyske udgaves forord, hvor han taler om Kock og de andres "unbeugsamen Willen und das starke Blut ihrer Rasse" ikke helt uproblematisk. Kan man uden kommentarer skrive videre på sådan en opfattelse af denne del af krigen?

Der er ingen kildehenvisninger i 'Safari fra helvede', som ifølge forfatteren da heller ikke skal regnes som en faghistorisk udgivelse, men en "dokumentarisk fortælling", som han skriver i en note om arkivmaterialet. Det er helt fint på denne vis at henvende sig til en bred læserkreds, som han nævner i samme note, om end det fra en faghistorisk synsvinkel naturligvis ville være at foretrække, at man kunne gå kilderne efter. Hvad denne læser finder mere problematisk er, som antydte ovenfor, at næsten hele bogen loyalt fortæller historien fra Nis Kock og delvist Lettow-Vorbecks synsvinkel – kan man stadig se verden på denne måde? Lettow-Vorbeck er i den nyere forskning, særligt den tyske, ikke helt så stor en helt mere, hvad Buk-Swienty da også gør opmærksom på, men først allersidst i bogen.

Og det er vel også at skrapvinkle sagen noget, når Buk-Swienty hævder, at historien i dag er så godt som glemt. Hans primære kilde til bogen, 'Sønderjyder forsvarer Østafrika 1914-18', var en ganske stor succes i samtiden, og selv om den nok ikke udkom i de 50.000 eksemplarer, som Henning Kehler i en begejstret anmeldelse i Berlingske Tidende syntes bogen rimeligvis burde sælges i, så udkom den dog i hele seks oplag. Den udkom året efter på tysk, 'Nordschleswiger verteidigen Deutsch-Ost-Afrika', og på engelsk i 1941 – sært nok, udbruddet af den nye krig taget i betragtning, men med den ganske sigende titel 'Blockade and Jungle'. Buk-Swienty kan derimod have ret i, at den krig, disse sønderjyder deltog i, på mange måder er glemt her i Danmark – eller glemt igen, efter en kortvarig opblusset interesse for den omkring 100-året for udbruddet i 1914 og våbenstilstanden i 1918. Nu er selv den årlige mindehøjtidelighed for krigens afslutning, den 11. november, ved landets officielle mindesmærke for krigen, Marselisborgmonumentet i Aarhus, ophørt, virker det til, med hundredåret for våbenstilstanden i 2018. På dette monuments mindevæg findes ellers også nogle af de faldne i det afrikanske felttog, bl.a. Peter Jensen, der døde i Dar es Salam og Peter Andreasen, der døde ved Taveta i British East Africa, det nuværende Kenya, hvor tyskerne og briterne udkæmpede nogle hårde slag. Krigen i Afrika har, som Buk-Swienty skriver sidst i bogen, endvidere optrådt i litteraturen for nylig: i nobelprisvinder Abdulrazak Gurnahs roman 'Afterlives' (2020 – 'Efterliv', 2021), der bl.a. viser krigen fra de afrikanske askari-soldaters synsvinkel. Og endelig optræder Nis Kock og historien om den falske S/S 'Kronborg' faktisk også kort i første bind af Jan Guillous successerie om århundredet, 'Brobyggerne' (2011) – dog lettere forsvensket som Nils Kock – så helt ukendt er den da ikke.

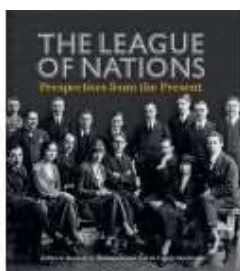
Men disse indvendinger gør absolut ikke historien dårligere. Buk-Swienty karakteriserede forleden i 4. division på P1 skarpt og humoristisk den fantastiske historie om 'Kronborg' og sønderjyderne i Afrika som "Das Boot møder Indiana Jones – med sønderjysk accent." Det er spot on, og med det skudsmål mine varme anbefalinger af at følge i kølvandet på 'Kronborg' og Nis Kock ved at læse 'Safari fra helvede'. Alternativt den gamle version af historien fra 1937, hvis man kan finde den.

Og hvis man er interesseret i at læse mere om 1. verdenskrig i Afrika, så findes der en mængde gode forslag på The Great War in Africa Associations hjemmeside: <https://gweaa.com/> (<https://gweaa.com/>)

[Historie-online.dk, den 21. september 2022]

← **Forrige artikel** (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/u20-ubaaden-der-aendrede-historiens-gang>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

THE LEAGUE OF NATIONS

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/diverse-84/the-league-of-nations>)

FØRSTE VERDENSKRIG 1914-1918 OG DEN STORE KRIG -

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/foerste-verdenskrig-1914-1918-og-den-store-krig-europaeernes-foerste-verdenskrig>)
(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/1-verdenskrig-53-53-53/langt-fra-vestfronten>)